

Aktuellt från Strömstad akademi Nr 2015-06 **News from Strömstad Academy No. 2015-06** 30 juni 2015

Anders Gustavsson: Redaktörens ruta *Editor's corner*

Den stora händelsen i juni månad var den akademiska högtiden den 22-25 juni i Strömstad. Inte mindre än 26 spännande populärvetenskapliga föreläsningar hölls och de var öppna för allmänheten. En sammanfattande presentation lämnas här av akademiens prorektor Bodil Frisdal. I kommande nyhetsbrev kommer sammandrag av enskilda föreläsningar att ges. I detta nummer börjar vi med Rune Wigblads föreläsning om socialt ansvar och Torsten Rönnerstrands om Tranströmer.

Rektor Lars Broman presenterar viktiga beslut som fattades vid akademiens årsmöte den 23 juni.

Jag önskar nya bidrag till julinumret med deadline den 29 juli under adressen:

anders.gustavsson@ikos.uio.no. Skriv både på svenska och engelska.

Sänd också bidrag till Akademiens skriftserie *Acta Academiae Stromstadiensis* (se hemsidan).

The big event in June was the Academic Festival 22-25 June in Strömstad. No less than 26 interesting popular science lectures were presented and they were open to the public. A summary presentation is given here by the Academy Deputy President Bodil Frisdal. Future newsletters will present summaries of individual lectures. In this issue we start with Rune Wigblad's lecture on social responsibility and Torsten Rönnerstrand on Tomas Tranströmer. Rector Lars Broman presents important decisions taken at the academy's annual meeting on June 23.

Finally, I wish new contributions to the July issue of the newsletter sent to my following address with deadline 29 July 2015: anders.gustavsson@ikos.uio.no

Please, write in both Swedish and English

Bästa hälsningar, *Best regards*, Anders Gustavsson

Lars Broman: Från er rektor *From your Vice Chancellor*

Dear Fellows who took part in the Academic Festival and made it an unforgettable event. It came to an end just a few days ago, and you have to forgive me that I haven't been able to write more for the Newsletter this time than presenting the Protocol from the Annual meeting. More from me in the next Newsletter! However, I have to welcome two new Supporting Fellows, Peter Heie and Ulrika Karlsson, who became Fellows on 24 June. Heie is Mayor of Strömstad and Karlsson Member of the Swedish Parliament.

Strömstad akademis årsmöte 23/6 2015

1. Fastställande av röstlängd.
2. Val av ordförande Sven Moosberg och sekreterare Lars Broman för mötet.
3. Val av protokollsjusterare tillika rösträknare. Valdes Ulf Berg och Gunilla Sandin.
4. Beslutades att mötet har utlysts på rätt sätt (kallelse 31 maj och handlingar 13 juni).
5. Fastställande av dagordning.
6. (a) Styrelsens verksamhetsberättelse för senaste verksamhetsåret. Lades till handlingarna.
(b) Styrelsens balans- och resultaträkning för senaste räkenskapsåret. Lades till handlingarna.
(c) Styrelsens redogörelse för verksamheten mellan årsskiftet och årsmötet. Lades till handlingarna.
7. Revisorernas berättelse för senaste verksamhets- och räkenskapsåret. Förslag: Ansvarsfrihet.
8. Styrelsen och rektorn beviljades ansvarsfrihet för den tid revisionen avser.
9. Fastställande av medlemsavgift 600:- för förordnad ledamot och 200:- för stödjande ledamot för kommande verksamhetsår. Hedersledamot betalar ingen medlemsavgift.
10. Verksamhetsplan och budget för det kommande verksamhets- och räkenskapsåret samt diskussion om verksamheten fram till kommande årsskifte fastställes
11. Behandling av styrelsens förslag och i rätt tid inkomna motioner.
12. Val för kommande verksamhetsår av
  - (a) ordförande, kassör och 2-8 styrelseledamöter: Broman ordförande, Moosberg kassör.
Ordinarie ledamöter: Back, Bryntse, Frisdal, Morberg, Ott, Gustavsson, Wigblad, Bergqvist.
  - (b) Lampinen och Waldenström suppleanter.
  - (c) val av Inger Orre som revisor. Suppleant vakant.
  - (d) val av Ulf Berg sammankallande samt Rosenlind och Kullenberg ledamöter i valberedningen.
13. Ordföranden avslutade årsmötet

Sven Moosberg

Lars Broman

Ulf Berg

Gunilla Sandin

Bilagor:

Verksamhetsberättelse för Strömstad akademi 2014

Styrelsen för 2014 bestod av Lars Broman, rektor, Maria Björkroth kassör. Mariana Back, Bodil Frisdal, Aadu Ott, Gunnar Windahl, Göran Bryntse, Georg Granér, Märta Rosenlind och Stig Svallhammar som ordinarie ledamöter samt Erik Eriksson och Ari Lampinen som suppleanter. Sven Moosberg är Strömstad kommuns representant i styrelsen.

Revisorer: Rune Wigblad vald av Strömstad akademi samt Peter Birgersson Dafteryd utsedd av Strömstads kommunstyrelse.

Styrelsen sammanträdde 28/2 i Göteborg, 23/6 i Strömstad och 15/11 i Göteborg.

Akademien har förordnat 12 nya ledamöter och utsett 5 stödjande ledamöter. Vid årsskiftet 14/15 bestod akademien av 84 ledamöter.

Christine Heyman är kanslichef på deltid och på kommunens bekostnad sedan 14 mars.

7 rapporter har publicerats i Acta Academiae Stromstadiensis i pdf-format, AAS-21 – 27; bland dem antologin Vår bättre framtid med Gunnar Windahl, Aadu Ott och Lars Broman som redaktörer. Styrelsen utsåg Ernst van Groningen 28/2 samt Gudmund Bergqvist och Urban Waldenström 15/11 till nya redaktionskommittéledamöter. En rapport har publicerats i Strömstad akademis fria skriftserie, FSS-2.

Nyhetsbrevet Aktuellt från Strömstad akademi nr 2014-01 – 12 har publicerats i pdf-format med Georg Granér som redaktör.

Kontakt har tagits med Strömstads stadsbibliotek med två målsättningar: att akademins skrifter ska finnas i pappersformat på biblioteket och att de ska bli tillgängliga för fjärrlån genom att biblioteket registrerar dem i Libris.

Strategimöte ägde rum i Strömstad 25 april med 18 ledamöter närvarande.

Barnbarnens århundrades spanare diskuterade i Strömstad arbetet med framtidsstudien 26-27 april. 19 spanare deltog.

Akademisk högtid ägde rum i Strömstad 23-25/6 med årsmöte 24/6. Göteborgs kammarkör höll konsert i Strömstads kyrka, och i stadshuset gav 18 ledamöter populärvetenskapliga presentationer och Gunnar Eriksson höll en installationsföreläsning.

Aadu Ott och Lars Broman representerade Strömstad akademi vid Högskolan Västs akademiska högtid 24/10.

13-15/11 höll akademien i ett antal aktiviteter i Göteborg; se hemsidan. Styrelsen sammanträdde i Göteborg 15/11.

För verksamheten i övrigt hänvisas till <http://www.stromstadakademi.se> och <http://www.stromstadakademi.se/Historia.htm>

Redogörelse för verksamheten 1/1-22/6 2015

Styrelsen för 2015 består av Lars Broman, rektor, Maria Björkroth kassör. Mariana Back, Göran Bryntse, Bodil Frisdal, Sven Moosberg, Åsa Morberg, Aadu Ott, Märta Rosenlind och Gunnar Windahl som ordinarie ledamöter samt Erik Eriksson och Ari Lampinen som suppleanter. Margareta Fredriksson är Strömstad kommuns representant i styrelsen; utsedd av kommunstyrelsen.

Valberedning fram till årsmötet består av Ulf Berg, sammankallande, Anders Gustavsson och Ingegerd Tallberg Broman.

Revisorer: Rune Wigblad vald av Strömstad akademi samt Peter Birgersson Dafteryd för bokslut 2014 och Rolf Pettersson för bokslut 2015 utsedda av Strömstads kommunstyrelse.

Strömstad akademi medverkade i Strömstads Winter Word Festival 27/2-1/3.

Styrelsen sammanträdde 21/3 i Göteborg och 22/6 i Strömstad.

Redaktionskommittén för Acta Academiae Stromstadiensis sammanträdde i Uppsala 12/3.

Arbetsgruppen Barnbarnens århundrade sammanträdde 21/3 i Göteborg.

Arbetsgruppen Hållbart fossilfritt Koster träffades 22/1 och 22/3 på Koster.

Tre representanter från Strömstad akademi (Broman, Moosberg, Ott) träffade Strömstads kommunstyrelsens AU 13 maj.

Akademien har förordnat 2 nya ledamöter

2 rapporter har publicerats i Acta Academiae Stromstadiensis i pdf-format, AAS-28 – 29. Redaktionskommittén sammanträdde i Uppsala 12/3.

Nyhetsbrevet Aktuellt från Strömstad akademi nr 2014-01 – 05 har publicerats i pdf-format med Anders Gustavsson som redaktör.

Akademisk högtid ägde rum i Strömstad 23-25/6 med årsmöte 24/6.

Grupper av ledamöter har träffats och fikats eller ätit lunch i Falun, Göteborg, Lund, Stockholm, Strömstad och Uppsala.

Ledamöter har assisterat Mariana Back i tillkomsten Tekniska Museets science center-satsning MegaMind.

För verksamheten i övrigt hänvisas till <http://www.stromstadakademi.se> och <http://www.stromstadakademi.se/Historia.htm>.

Strömstad akademi: Bokslut för 2014

Resultaträkning	2014	Budget
Intäkter	52838,25	50000
Medlemsavgifter	33200	39000
Strömstad kommun	10000	10000
Donation	6498,40	0
Övrigt 1870+1037	2907	
Ränta	232,85	1000
Utgifter, medlemsfrämjande	57012,58	74000
Akademiska högtiden	18562,02	15000
Styrelsen	9280,80	11000
Ekonomi, administration	7771,50	4000
Resebidrag	4709,50	5000
Publicering av rapporter	0	5000
Framtidsfrågor	15988,76	25000
Årsmötesbeslut	0	5000
Övrigt	700,00	5000
Årets resultat	-4174,33	
Balansräkning		
Ingående saldo	68537,95	
Plusgirot 9808,96, sparkontot 58728,99		
Utgående saldo	64363,62	
Plusgirot 5401,78, sparkontot 58961,84		
Årets resultat	-4174,33	

19 maj 2015

Lars Broman, ordförande

Strömstad akademi Verksamhetsplan för tiden 23/6 – 31/12 2015

Styrelsemöte 21 november i Göteborg

Medlemsträffar med strukturerat innehåll i Falun, Göteborg, Lund, Stockholm, Strömstad och Uppsala.

Aktiva arbetsgrupper:

Barnbarnens århundrade

Hållbart fossilfritt Koster

Acta Academiae Stromstadiensis

Aktuellt från Strömstad akademi ges ut som pdf-fil varje månad (7 nr)

Hemsidan uppdateras regelbundet

Ge ut 5 AAS-skrifter som pdf

Delta i firandet av Högskolan Västs 25-årsjubileum 23/10

Delta som observatörsgrupp vid COP21 i Paris. 4 ledamöter anmälda före anmälningstidens utgång 22/6.

Verksamhetsplan för 2016

Medverkan i Winter Word Festival i februari

Styrelsemöte 12 mars i Göteborg, 27 juni i Strömstad och i november i Göteborg

Årsmöte 28 juni

Akademisk högtid 27-30 juni i Strömstad; 30 juni studieresa till Norge

Aktivera samarbete med högskolan i Østfold

Aktivera samarbetet med skolan i Strömstad

Medlemsträffar i Falun, Göteborg, Lund, Stockholm, Strömstad och Uppsala vår och höst

Besöka Nya Experimentarium i Köpenhamn under hösten och delta i öppnandet

Aktiva arbetsgrupper:

Barnbarnens århundrade

Hållbart fossilfritt Koster

Acta Academiae Stromstadiensis

Årsmötet föreslår styrelsen att verka för utveckling av akademien från mångvetenskap i riktning mot tvärvetenskap, t ex genom tillskapandet av en liten arbetsgrupp som driver frågan.

Aktuellt från Strömstad akademi ges ut varje månad (12 nr)

Hemsidan uppdateras regelbundet

Ge ut 10 AAS-skrifter i pdf och en bok, Barnbarnens århundrade

Aktivt värva ledamöter i norra Sverige och i andra länder

Medlemsavgift förordnad ledamot 600:-, stödjande ledamot 200:- (oförändrat)

Strömstad akademi:

	Budget 2015	Resultat t o m maj-15	Budget 2016
Intäkter			
Medlemsavgifter	42000	34200	42000
Kommunala bidrag	15000		15000
Gåvor	5000		5000
Övriga intäkter (sökta medel)	25000		25000
Ränteintäkter 1000		200	
Intäkter totalt	88000	34200	87200
Kostnader			
Vetenskapsdagar	5000		0
Årsmöte/akademisk högtid	10000		17000
Kostnader, styrelsens arbete	15000		12000
Ekonomi, administration	10000		10000
Resebidrag, rektors resande	5000		8000
Publ. av rapporter, AAS	10000		6000
Barnbarnens århundrade	10000		10000
RESA	5000		15000
Stödja ledamöter i andra länder			8000
Nätverksbyggande	5000		2000
Övriga kostnader	10000		2000
till styrelsens förfogande			5000
Löpande kostnader, totalt	85000	7863	95000
Årets resultat	3000		-7800

Bodil Frisdal: Från Er prorektor

Ännu en akademisk högtid har ägt rum i Strömstad

Det blir bara bättre och bättre för varje år. Denna gång blev det särskilt lyckat och det känns som Akademien börjar ta form på riktigt. Vi är nu 80 ledamöter varav 60 professorer, representerande många skilda områden. Det speciella med Strömstad Akademi är friheten och oberoendet och att hela tiden vara i nuet och blicka framåt. Vi är i ständig process och utveckling. Detta känns mer och mer påfallande för varje år.

Ett av Akademiens strävanden är att sprida erfarenheter och kunskaper inte bara till varandra utan också till så många som möjligt, även utanför den akademiska världen. Under de årliga Akademiska högtiderna i Strömstad hålls därför populärvetenskapliga föreläsningar även för allmänheten.

I Strömstad akademi är allt möjligt

Otroliga 26 olika presentationer och inspirerande föreläsningar hölls under fyra dagar. Föreläsningarna hölls främst av nya ledamöter, men även av några som sedan tidigare tillhör Akademien. Det kan tyckas omöjligt, men i Strömstad akademi är allt möjligt. I och med att föreläsningarna även riktade sig till allmänheten, var de mycket pedagogiska och trevligt upplagda, med bland annat professionella bilder, foton och illustrationer.

Förutom föreläsningar företogs en del intressanta studiebesök såsom till Ekohuset, Strömstads museum, samt en fotoutställning kallad: "Bilder från innerörat".

Några parallella seminarier, där grupper inom olika intresseområden samlades och diskuterade ägde också rum. Som exempel kan nämnas Kosterprojektet och Acta Academiae Stromstadiensis. Ytterligare en grupp diskuterade hur vi, utifrån olika utgångspunkter, ser på det tänkta och framtida samhället för våra barn och barnbarn.

Spridning av kunskaper

Överhuvudtaget är det en strävan i Strömstad Akademi att nå ut till så många som möjligt. Därför är tanken att i nyhetsbrevet framöver publicera de föreläsningar, som hölls under årets Akademiska högtid. Detta för att de ledamöter, som inte kunde vara med i Strömstad denna gång, ska få möjligheter att ta del.

För att få ytterligare spridning planeras också att eventuellt senare samla ihop materialet i någon form och presentera det på nätet eller i bokform under följande rubriker:

- Hållbar utveckling och förnybar energi
- Poesi media och framtiden
- Kroppen och hälsan
- Perspektiv på lärandet

I det följande presenteras endast titlar och namn på föreläsarna. Innehållet kommer som nämnts att publiceras efterhand i kommande nyhetsbrev:

Hållbar utveckling och förnybar energi

Björn Hammarskjöld: Ruminants and climate gasses
Sala Arafa: Empowering Citizens for Sustainable Development
Sala Arafa: Renewable Energy for Sustainable Community
Lars Broman: Att ändra till förnybar energi kräver stora utbildningsinsatser

Poesi media och framtiden

Christina Heldner: Lite om Tranströmers poetiska formspråk
Torsten Rönnerstrand: Tranströmers poetiska formspråk
Carl E. Olivestam: Från Kyrka till Wellbeing-Nya trender och etablerade traditioner
Gunnar Kullenberg: Observerade förändringar i havet och reflektioner över betydelsen

Kroppen och hälsan

Gudmund Bergquist: Myter om cannabis
Marie Nordström: Bilder från innerörat
Marie-Louise Wadenberg: Håll igång, må bra, bli glad: Fysisk aktivitet och hjärnans kemi
Rune Wigblad: Om socialt ansvar

Perspektiv på lärandet

Nataliya Kovalenko: The PUA (Public Understanding of Astronomy) Project and some results on Ukraine

Carl E Olivestam: På den förste Bernadottens tid: Experiment i demokrati med högt risktagande

Åsa Morberg: Akademiska essäer – ett sätt att öka studenternas kreativitet och skrivglädje

Aadu Ott: Samtal med en enigmatisk neuron Om psykobiologi, lärande & framtid.

Ann Louise Petersen: Presentation av Högskolan Väst

Dessutom presenterade Lars-Ove Loo Sven Lovén centrum för marina vetenskaper på Tjärnö varefter Strömstad akademis senaste hedersprofessor Annika Dahlström (bland annat författare till en bok med titeln Könet sitter i hjärnan) en mycket tänkvärd och intressant installationsföreläsning om på vilka sätt mäns och kvinnors hjärnor skiljer sig. Nu är det bevisat: Vi är olika men i högsta grad likvärdiga.

Härefter följde högtidlig installation av nya ledamöter i Strömstad Akademi med utdelning av diplom av rektor Lars Broman. Det hela avslutades med sång och lutaspel med visor av Evert Taube och förstås Kostervalsen där alla stämde in i allsång. Av tradition följde sedan Champagne och mingel på Stadshusets balkong.

Som framgick ur ett flertal föreläsningar är det viktigt för hjärnan och lärandet att integrera musik, konst och rörelse med intellektuella aktiviteter. Detta har vi visserligen förstått tidigare, men nu är det vetenskapligt bevisat.

Det är också möjligt och till och med nödvändigt att förena:

Enkelhet och Djup - Humor och Allvar

Att umgås, äta gott och njuta av "det goda livet" tillämpades också under den Akademiska högtiden, bland annat genom pauser med god mat såsom buffé, sill och potatis, baguetter och frukt i Stadshuset samt galamiddag på Laholmen, med utsikt över havet och den nedgående solen.

Sista dagen gjordes en båttur till norska Skjaerhalden. På ditresan satt några av oss ute på däck med en fantastisk utsikt över det i solen glittrande havet med alla kobbar, skär och båtar. På båturen hem på eftermiddagen blev det landgång med rikligt av nyträlade räkor, som smakade ljuvligt! Så fjärran från de vi ofta finner i mataffärernas frysdiskar.

Underbart är kort

Säg det som varar för evigt, men det sägs ju också att "underbart är kort" och det ligger något i det. Väl i land återstod bara att säga farväl till varandra innan alla snabbt for iväg åt olika håll i Sverige och några till Norge, Ukraina och Egypten.

Hoppas Vi ses om inte förr så i Strömstad nästa år!

Ha en fortsatt underbar sommar!

Bodil.frisdal@gmail.com

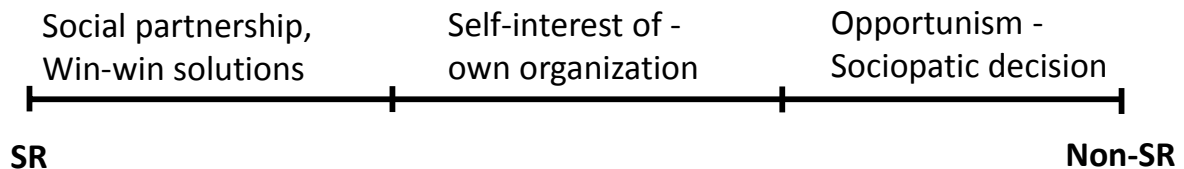
Rune Wigblad; Om Socialt ansvar

Ursprungligen kommer begreppet socialt ansvar från CSR (Corporate Social Responsibility). Organisationer förväntas numera ta ansvar för både ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter/konsekvenser. Det handlar om att inte acceptera tvångs- och barnarbete, löner under existensminimum, dålig hälsa och säkerhet, samt dålig utsläppshantering m m. Därför har många svenska företag upprättat bindande kontrakt med sina underleverantörer, vilket undviker sådana etiska förhållanden. Dessa kontrakt måste sedan bevakas och följas upp så att de hålls. Teoretiskt är det ett socialt ansvarigt kravställande i samarbetet med de partners/intressenter som företaget har som föreligger. Som Greenwood (2002) m fl visar är dock litteraturen om Human Relations Management "ethically deficient", d v s saknar denna etiska dimension. Anställda bör istället

ses som unika intressenter eftersom de är integrerade i företaget enligt Crane and Matten, (2004) och Simmons, (2008).

Jag har studerat socialt ansvar i nedläggningar och filosofen Kavanagh (1982) menar att företagsledningen har en moralisk skyldighet att inte skada sina anställda. Jürgen Habermas (The Theory of communicative Action, 1984, 1987) har ett hoppfullt budskap om att det finns en "universalpragmatism" som innebär att om den etiska frågan reses så startar en kommunikation som får ett starkare etiskt innehåll ju längre den pågår. Det är alltså möjligt att utmana ledningen på det etiska ansvaret i samband med nedläggningar.

Den teoretiska kvalificeringen av en skala för Socialt ansvar är:

I tidigare forskning har jag dokumenterat många fall av socialt ansvar i samband med nedläggningar vilka kan betraktas som föredömen. Försättningsvis kommer framställningen dock att koncentreras på former av opportunistik. Inom denna kategori rymms allt från oärlighet, manipulering av fakta, till lagbrott längst ut på skalan.

Ett exempel från näringslivet är Fundias nedläggning av armeringsjärnstillverkningen i Smedjebacken 1999. Att armeringsjärnstillverkningen i Smedjebacken stod på listan över nedläggningshotad produktion var nog ingen större överraskning för de inblandade parterna 1999. Fundia hävdade dock tidigareläggning av strukturplanen p g a en dramatisk konjunkturedgång. Marknaden i Asien försvann p g a asienkrisen 1996-1999. Sista skiftet i Smedjebacken skulle plötsligt läggas ner i förtid enligt ledningen. Eftersom det fanns ekonomiska resurser hos kommunen fick jag i uppdrag att som löntagarkonsult utreda möjligheten att förlänga nedläggningstiden så att utvecklingsinsatserna skulle kunna få effekt och överbrygga sysselsättningsproblemet. Det blev ett handslag med VD för Fundia: "Mina ekonomer ska hjälpa dig – om du mot förmodan skulle hitta något så tar vi hänsyn till det."

Medan anläggningen i "Mo i Rana" (Mo) under 1998 uppvisade en produktionstakt på ca **58 ton/timme** var motsvarande siffra för anläggningen i Smedjebacken ca **44 ton/timme**. Produktionstakt avser det antal ton produkter som produceras. Anläggningen i Mo i Rana visade sig dock i min utredning ha 5-skift, som härstammade från tiden för högkonjunktur. De kunde då sälja till Kina med lönsamhet, vilket inte längre var möjligt. Mitt förslag var att dra ner det 5e skiftet i Mo i Rana som en naturlig konjunkturpassning, istället för att lägga ner Smedjebackens produktion i förtid. 5e skiftet i Mo i Rana gav bara 28 timmar ren produktion/vecka extra, d v s klart lägre produktivitet (volym/anställd) än Smedjebacken som producerade 40 timmar/vecka i det sista skiftet.

Kalkylen var säker. Det var en tydlig produktivitetsskillnad (produktionstakt/anst.) mellan de två alternativen till Smedjebackens fördel. Det var ekonomiskt bäst att lägga ner sista skiftet i Mo i Rana. Ändå ville inte ledningen för Fundia gå på mitt förslag. De ville "fullfölja omstruktureringen" och lägga ner tillverkningen i Smedjebacken. Jag frågade då om jag hade gjort en dålig utredning. Svaret var nej. "Din utredning är bra och vi har lärt oss mycket".

Löftesbrottet följdes sedan av en motutredning av Fundias ekonom (controller) Han konstruerade en falsk utredning till styrelsemötet, där beslutet slutligen skulle fastställas. Fundias ekonom använde budgetsiffror för våren 1999, där ett speciellt sortiment skulle produceras pga nedläggning, vilket angavs till **38 ton/timme** (OBS; ej **44ton/timme** som var siffran för normal drift). Det var siffran 44 ton/timme som var korrekt.

Att privata företag är så opportunistiska att de tar till lögn och förfalskar utredningar är en sak, men hur är det inom offentlig sektor i Sverige?

Där finns ett antal regler, t ex förvaltningslagen, regeringsformen och yttrandefriheten. Dessa gäller för offentlig sektor men inte självklart inom privat sektor. En skillnad är tystnadsplikt hos anställda om fakta som kan skada företaget om de kommer i händerna på konkurrenter, i privat sektor. Detta konkurrensförhållande föreligger inte inom offentlig sektor. Inom högskolan är det traditionellt öppenhet, kritiskt tänkande och saklighet som gäller. Problemet är bara vem som värnar dessa rättigheter.

Ett aktuellt fall är Svenska staten mot Girjas Samby. Girjas hävdar rätt att förvalta jakt och fiske i sina fjälltrakter på grund av urminnes rätt. 2010 beslutade Sverige att stärka samernas ställning och att det därför skulle framgå av grundlagen att samerna är ett folk och en skrivning tillkom i RF 1:2 (st 6): "Samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas." *Lag (2010:1408)*

I prövningen av Girjas-ärendet framkommer att JK - Anna Skarhed - ser detta som en markfråga och att staten som ägare har rätten. JK hävdar: "Eftersom tvisten gäller ett förhållande mellan en markägare, staten, och samebyn, saknar såväl grundlagen som Europakonventionen för mänskliga rättigheter betydelse." (SvD, 11 juni 19.30, "JK:s uttalande om samerna väcker vrede")

Det är mycket anmärkningsvärt att JK som högsta organ för försvar av grundlagar och författningar gör denna bedömning. Är det så att vi står utan skydd för våra författningar i Sverige?

I en anmälan till ECHR (European Court on Human Rights, ärende 26791/15) hävdar jag mot Sverige att jag har blivit uppsagd på olaglig grund. Högskolan Dalarna anklagas i anmälan för brott mot RF (Sveriges regeringsform) 1:9 ("allas likhet inför lagen samt iakttas saklighet och opartiskhet").

Högskolan Dalarna anklagas också för brott mot åsikts- och yttrandefriheten i anmälan. Egna åsikter omvandlas av ledningen för Högskolan Dalarna till illojalitet, enligt mitt klagomål.

När JK prövade mitt ärende (JK Dnr 5016-14-40) begick JK enligt mitt klagomål, brott mot rätten till en rättvis rättegång enligt Article 6 (European Convention on Human Rights). JK prövade enligt mitt klagomål ej Högskolan Dalarnas brott mot grundlagarna.

I mitt klagomål hävdar jag också att JK bröt mot RF 1:9 (Regeringsformen om allas likhet inför lagen samt skyldighet att iakttas saklighet och opartiskhet). I klagomålet hävdar jag att JKs felaktiga uttalande angående att "Högskolan Dalarna har yttrat sig över vad Rune Wigblad har anfört" är anmärkningsvärt, eftersom så inte har skett när det gäller grundlagarna avseende åsikts- och yttrandefrihet samt vissa frågor relaterade till Regeringsformen 1:9.

Hur kan dessa saker förekomma i Sverige?

Sverige har ingen författningsdomstol och därmed kan de svenska offentliga myndigheterna agera mer opportunistiskt än det privata näringslivet utan risk för påföljder. Istället har vi maktens ombudsmän i Sverige, JO och JK. Om makten får problem kan de kalla in sina ombud. Rektorn för Högskolan Dalarna anmälde till JK ett sk Initiativärende till JK (JK Dnr 8322-14-30) och det ärendet fick genast en favoriserad ställning och särbehandling. Initiativärenden är en svensk maktstrategi för att slippa ansvar.

JK ska som regeringens högste ombudsman "värna integriteten och yttrandefriheten samt rättssäkerheten i den offentliga verksamheten", vilket inte sker, eftersom JK inte är någon riktig domstol.

Sverige behöver en riktig författningsdomstol som är oberoende av makten. Först då kommer grundlagarna att betyda något. Till detta kommer att det bör bli allvarliga påföljder om grundlagarna inte följs, vilket innebär att det behövs en ändring i brottsbalken.

Torsten Rönnerstrand: När vänstern stred om Tranströmer

När Tomas Tranströmer nyligen gick bort, var det inte många som ifrågasatte hans storhet. Det innebär dock inte att han alltid skulle ha varit okontroversiell. Tvärtom! Det fanns en tid då bilden av hans författarskap delade den intellektuella vänstern i två läger.

Denna kontrovers blev synlig redan i samband med debuten med *17 dikter* på våren 1954. Flertalet av vänsterdebattörerna hyllade boken, men det fanns undantag. Ett exempel på det var den marxistiske litteraturforskaren Kurt Aspelin, verksam vid litteraturhistoriska institutionen i Göteborg under många årtionden. I en nedgörande recension i *Ny Dag* 18/6 1954 skrev han om Tranströmers debutbok *17 dikter*:

När modernismen blir allmängods och får prägel av bleksiktig och välstädd anständighet, då är det långt gånget. [...] Tomas Tranströmer som debuterar med "17 dikter" (Bonniers, kr. 4:75) har många kännetecken på en sådan "akademisk" efterklangspoesi. [...] Vad som saknas är i vidare mening livserfarenhet: något att skriva om. Alltför ofta förblir hans dikter bara ord.

Aspelin blev på 60-talet en av Sveriges mest inflytelserika kulturdebattörer. Mycket talar också för att hans negativa inställning till Tranströmer fick betydelse för den debatt som 1966 initierades av utgivningen av *Klanger och spår*. Då gick flera av Aspelins anhängare till hårt angrepp mot vad de uppfattade som en alltför passiv och opolitisk hållning till världen. Dessutom menade de att en nya boken visade att Tranströmer inte alls utvecklats.

Ett sådant exempel var Björn Håkansson. I *Aftonbladet* skrev han 14/10 1966:

Den ensamma bildsammlarens oföränderlighet kunde inte illustreras tydligare än av det faktum att han hittar precis samma sorts människobilder i Afrika som i Sverige. [...] Om man hos individen endast ser

det allmänna och i historien blott ting och tillstånd, legitimerar man en passiv, betraktande attityd till omvärlden, som förvisso skänker en sugande upplevelse av oerhörda avstånd och kosmisk ro men på bekostnad av alla impulser att ingripa i skeenden och förändra världen.

Ett annat exempel var Leif Nylén. I *Bonniers Litterära Magasin* (1966:9) skrev han:

Tranströmers poesi har inte plats för den enskilda, individuella situationen, för psykologiska, moraliska, sociala konflikter, som pockar på sin lösning. [...] Det är en passiv, uppgiven verklighetssyn. [...] Flera kritiker (t.ex. Agneta Pleijel och Benkt-Erik Hedin) har menat att "Klanger och spår" innebär en djärv förnyelse av Tranströmers poesi. Jag kan inte se att det rör sig om annat än förskjutningar av tyngdpunkten, inom en given ram.

Håkanssons och Nyléns recensioner tycks för en tid ha fått ett ganska stort genomslag. I varje fall menar Tranströmer själv att deras kritiska synpunkter på *Klanger och spår* ledde till att han under ett antal år fick betydligt färre inbjudningar till poesiuppläsningar än tidigare. Det är också tydligt att recensenternas entusiasm för hans diktning var klart mer tempererad under sent 60-tal och tidigt 70-tal än under perioden mellan debuten med *17 dikter* (1954) och *Klanger och spår* (1966).

Det innebär dock knappast att Håkansson och Nylén var representativa för den svenska vänsterns inställning till Tranströmers diktning. Om det vittnar den mest tongivande av den svenska marxismens teoretiker, Arnold Ljungdahl, författare till den mycket lästa *Marxismens världsbild* (1947). I ett principiellt hållet debattinlägg i *Aftonbladet* gick han 2/11 1966 till storms mot Håkanssons artikel, som han uppfattade som en urartning av den marxistiska litteraturkritiken:

Av allt att döma är hans artikel tänkt som ett slags programförklaring för ökad politisk och social medvetenhet i vår unga litteratur. Men tyvärr hamnar han vid tillämpningen i en sådan snårskog av oklarheter och godtyckliga generaliseringar att det skulle vara mycket illa om folk fick för sig att så ska en socialistisk – eller rent av marxistisk – litteraturkritik se ut.

Marxisten Ljungdahl vänder sig först och främst mot de krav på ideologisk rättrogenhet som han tycker sig finna i Håkanssons recension av *Klanger och språk*. I polemik mot en annan marxist, Georg Lukacs, menar han att det vore fel att utdöma författare som reaktionärer bara för att de inte varit anhängare av marxismen och dess optimistiska tro på framtiden.

Håkansson har, av ett par centrala formuleringar att döma, bl. a. läst Marx ungdomsskrifter [...] och han har där inhämtat att det är människans uppgift att förändra verkligheten – inte att stå vid sidan som passiv iakttagare. Det är i och för sig en tacknämlig insikt och man vill gärna hoppas att den i fortsättningen ska visa sig fruktbar för hans eget litterära skapande. Men den marxiska utvecklingsoptimismen och tron på framtiden är tyvärr ingen självklarhet för människan av i dag och man har ingen rätt att kräva att den ska delas av alla som skriver. I så fall hamnar man i samma orimliga position som Georg Lukacs och blir tvungen att utdöma diktare som Kafka och Musil som reaktionärer.

Ljungdahls invändningar låg emellertid inte bara på det principiella planet. Han menade också att Håkansson sakligt sett hade fel, när han hävdade att Tranströmer inte utvecklats och att han dessutom skulle vara världsfrånvärd och politiskt oengagerad. Hans uppfattning var snarare att *Klanger och spår* vittnar om en utveckling mot fördjupad insikt om lidandet i världen. Som exempel tog han en av de dikter – "I Nildeltat" – som i Håkanssons ögon var ett vittnesbörd om stagnation och oförmåga till engagemang i världens öden:

Så långt problemets principiella aspekt. Sen är det förstås en annan historia att jag inte kan finna Håkanssons karakteristik av Tranströmer särskilt träffande *i sak*. I själva verket är det ju inte alls sant att Tranströmer inte skulle ha utvecklats sen debuten. Hans poetiska register har vidgats både på bredden och på djupet och inte minst hans senare böcker bär vittne om en djup och smärtsam inlevelse i nöden omkring oss.

Ljungdahls inlägg var betydelsefullt, men han var långt ifrån den ende av den tidens tongivande vänsterdebattörer som tog Tranströmer i försvar. Ett representativt exempel på det är Agneta Pleijels inlägg om recensionen av *Klanger och spår*. Liksom Ljungdahl menade hon där att boken vittnade om en djärv förnyelse. Samma uppfattning skulle hon ett år senare förfäktat i ett förord till samlingsvolymen *Kvartett* (1967). Där såg hon Håkanssons kritik som ett uttryck för "ett snävt litteraturpolitiskt debattläge". Dessutom menade hon att *Klanger och spår* var "en reaktion inför en bestämd social situation" och att den vittnade om författarens omprövning av sitt förhållande till den sociala verkligheten.

Den känsliga empatin hos Pleijel och den världsmannamässiga vidsyntheten hos Ljungdahl skulle på sikt visa sig bli stilbildande för den intellektuella vänsterns hållning till Tranströmer. Dock fanns det undantag.

Till de alltjämt kritiska rösterna hörde poeten Tobias Berggren. I en beryktad recension i *Bonniers Litterära Magasin* (1974:5) angrep han Tranströmers *Östersjöar* utifrån en kombination av doktrinär marxism och halvsmält språkvetenskap av den typ som brukade kallas för "strukturellistisk". I likhet med Aspelin, Håkansson och Nylén menade Berggrens att Tranströmers diktning vittnade om bristande verklighetsförankring. Detta skulle dock inte bli den dominerande ståndpunkten inom den intellektuella vänstern. Tvärtom! Ett representativt exempel på det var Sara Danius essä "Kosmos på Folkungagatan 57", som första gången publicerades i DN 1/3 1998 och senare omtryckts i *Husmoderns död* (2014). Här ses Tranströmers dikter som sanningsenliga, ibland rent självbiografiska skildringar av de sociala miljöer i Stockholm där hans vuxit upp:

Diktens jag står vid sanningsbarriären, är kanske redan en del av den. Jaget blir hursomhelst vittne till en knappt förnimbar historia som växer in i nuet. Tranströmer bygger ut gestaltningen av denna hemlighetsfulla trafik genom att lägga till en liknelse som han hämtat från barndomens tid, från åren på genomfartsleden Folkungagatan:

Att den intellektuella vänster tagit Tranströmer till sitt hjärta utesluter naturligtvis inte att man på enskilda punkter varit kritisk. Ett bra exempel är Göran Greider. Utgångspunkten för hans artiklar är en kärlek till Tranströmers poesi som gränsar till hänförelse, men här finns också några invändningar som vittar om en vilja till kritisk distans. Vanligen handlar de om att dikterna varit alltför perfekta för att bli riktigt utmanande. Så var det i Greiders kommentar till meddelandet att Tranströmer fått 2011 års nobelpris:

Tranströmer – jag har ju läst hans dikter sedan jag var 16, 17 år. Lusläst dem. Jag kan några av dem utantill. Enskilda rader ur dikterna är ingraverade i medvetandet på ett sätt som många av hans läsare kan vittna om. Han har format ett sätt att se på världen som många, däribland jag tagit till sig. [---] Ingen människa som läst Tranströmer har nog blivit upprörd, eller mött något där som retat upp henne eller honom (jo, det finns några få exempel på det. [---] Men: i min värld är det och förblir det en dygd att ett författarskap också har farliga sidor, oberäknliga dimensioner, retliga tonfall. Och det har inte Tranströmer poesi. (Greider, *Vi kan inte ha det så här*, s 150)

Denna kritik har dock inte stått oemotsagd! I samband med Tranströmers död påpekades från vänsterhåll att hans diktning inte alls varit så okontroversiell som det ibland sagts. Sålunda har man hävdats att det i hans livslånga engagemang för mänskliga rättigheter funnits uthållig seghet som kunnat fungera som en utmaning mot den härskande relativismen.
